

La memòria d'un segle difícil

Nasqué a Bétera l'any 1909 i ha travessat tot el segle XX instal·lat sempre en primera fila. Va ser un cap militar important de la república espanyola, i després treballà durant dècades a Moscou. Ara redacta unes memòries de guerra que encara cerquen editor.

Vicent Partal

Cada dia de l'any, tret dels mesos de gener i febrer, una figura menuda, que camina enèrgica, es capbussa en les aigües del Perellonet, una platja al sud de València. Allí, durant tres estacions, Vicent Pertegaz és l'únic habitant d'un bloc de pisos que ara, agost, es veu concorregut per tot de veïns a la recerca de sol, d'aigua marina o de vés a saber què.

El Perellonet és, doncs, el refugi d'un home que arribà a comandant de l'exèrcit de la república, que visqué anys i panys a l'ombra del Kremlin, a Moscou (primer com a funcionari del Komintern, després treballant per a la mítica Ràdio Pirenaica, més tard traduint durant dècades llibres i pel·lícules soviètiques...) i que ara, de retorn al país que és seu, redacta centenars de fulls explicant la guerra del trentatís i recordant els seus companys mestres que no la sobrevisqueren. Pacientment. Lluny, és un tòpic dir-ho, de la gran ciutat. Apartat d'un món que ell, diu, ja ha viscut prou intensament.

—Jo era mestre renegat...

—*Mestre renegat, ¿per què?*

—Perquè jo sabia que tenia per obligació dues coses: ensenyar religió i ser un dependent del cacic i del rector en el poble on estigués. Per això, em vaig decidir els últims anys de la monarquia a no ser mestre. Però, quan arribà la república, vaig entendre que allò era una altra cosa i em vaig posar a exercir amb un entusiasme indescriptible —jo i tota la gent de la meua generació—. Fixa't si canviaren les coses, que el primer que va passar és que em feren alcalde del Forcall, que és on jo treballava, perquè la república va decidir que es formassen unes gestores municipals integrades per un representant dels obrers, un dels patrons i l'intel·lectual més jove. Aquest era jo. Jo vaig votar l'obrer per a alcalde, l'obrer a mi, i el patró, entre l'obrer i jo, em preferí a mi. Així, doncs, vaig ser alcalde als 22 anys. Vàrem fer una bona revolució al Forcall.

Vicent Pertegaz riu divertit quan recorda que la consigna de la revolta

forcallenca era «foc al clero i plantar vinya». Al petit poble del Maestrat, en aquells anys hagué de parlar més d'una vegada de la Unió Soviètica revolucionària d'aquells anys. Un record que el perseguí després durant dècades a Rússia: «Jo, aleshores no sabia a penes res de l'URSS. Ara sí que en parlaria bé, ara».

—*¿I com va ser el canvi de mestre a militar?*

—D'això tota la culpa la tingué Franco. Jo treballava en el cos de professors espanyols en l'estranger, estava a Carcassone i pensava quedar-me un anys més a França, dos a Alemanya i dos a Anglaterra. Però quan torne a fer les vacances l'any 36, sent a Madrid camí de València, ja és quan es produeix la rebel·lió de Franco. Jo immediatament em vaig adreçar a la FETE, el sindicat d'ensenyament que controlàvem des de l'any 33 els comunistes, i ràpidament organitzàrem milícies per anar al front i començàrem la guerra. Però no t'ho contaré ara tot, deixa'm que espere a contar-ho en el meu llibre.

—*No cal que ho conte tot, però almenys explique com arribà a ser un alt càrrec de l'exèrcit republicà.*

—El primer càrrec que vaig tenir va ser votat democràticament: em feren caporal perquè era l'únic que sabia usar els màusers que ens havien reparat. Així, començà la meua carrera militar.

—*¿Com acabà?*

—Acabà com a cap d'una de les divisions, la novena, que defensaven Madrid, a Aranjuez. En el llibre explique tot el que hi ha pel mig. Intente fer un relat explicant la meua actuació i la dels companys que he tingut més prop, sobretot dels mestres. Aquesta

és una de les qüestions que tracte. L'altra és intentar contestar a la pregunta que m'he fet molts anys: ¿per què perdérem la guerra?

—*¿I per què creu vosté que es perdé?*

—Perquè ells començaren amb un exèrcit organitzat i nosaltres, en canvi, jugàrem el paper que ells ens donaren. Fèrem la seua guerra. No creàrem, per exemple, focus de rebel·lió en el seu territori. Volguérem fer una guerra regular i no hi estàvem preparats. Aquest fou el nostre gran error.

Al qual, evidentment, cal afegir en l'últim moment la traïció de Miaja, Casado i tots aquells socialistes i maçons.

Cinquanta anys de vida en la Unió Soviètica semblen haver alterat profundament el caràcter de Vicent Per-tegaz. Un home de la seua generació, parlant d'un tema tan transcendental

muntat a punta de pistola sobre el llom d'un biplà republicà camí de l'Alger. Això, ho guarda per al llibre, insisteix. Un llibre que, de moment, té editor a Cuba, però encara no a l'Es-tat espanyol.

—*I d'una guerra a una altra. De la del 36 a la mundial.*

—*¡Set anys seguits de contesa!*

portant i que no podia moure'm. Vaig fer la primera guerra de soldat i la se-gona des de la ràdio.

—*¿I com era la mítica Pirenaica des de dins?*

—Doncs mira, ens havíem d'inven-tar la meitat de les coses perquè ens faltava informació. Nosaltres fèiem tornos escoltant totes les ràdios en es-panyol del món i, després, escrivíem un informe que passàvem a la direcció i que ens servia per a redactar les nos-tres notícies. Així ens arribava la in-formació.

—*Perquè des d'ací no els arribaven notícies.*

—Molt tard, i sempre en telegrames xifrats des de Mèxic, que jo era l'en-carregat de desxifrar. Total, que nos-altres ens inventàvem vagues, movi-ments, repressions que no existien, però que pensàvem que devien produir-se i anàvem funcionant. El que sí que teníem era informació so-viètica. Això, sí.

—*¿I, vist des d'ara, li sembla cor-recte?*

—No podíem fer una altra cosa. La nostra obligació era mobilitzar la gent. Animar-la contra el franquisme. Ho fèiem com podíem. Fins i tot arri-bàrem a inventar-nos una emissora catòlica, que no se sabia des d'on emetia, i on hi havia un company nos-tre que feia de rector...

—*¿Comunista?*

—Sí, sí. Un company del Komin-tern que parlava en nom de l'església catòlica, com si fos una fracció libe-ral, oposant-se als afusellaments, a la repressió...

—*¿I quant de temps treballà a la Pirenaica?*

—Uns dos anys, fins que es dissol-gué el Komintern i la ràdio anà a Ro-mania. Jo ja no hi vaig anar. Em vaig quedar a Moscou i vaig treballar en la «Voks», una societat d'intercanvi cul-tural amb altres països del món, i des-prés ja en el cinema soviètic, l'any 48.

—*¿I vosté què hi feia, en el cinema soviètic?*

—Organitzar les versions de pel·lí-cules russes a l'espanyol.

—*¿Quantes en deu haver doblat?*

—Unes dues-centes a l'any, més o menys.

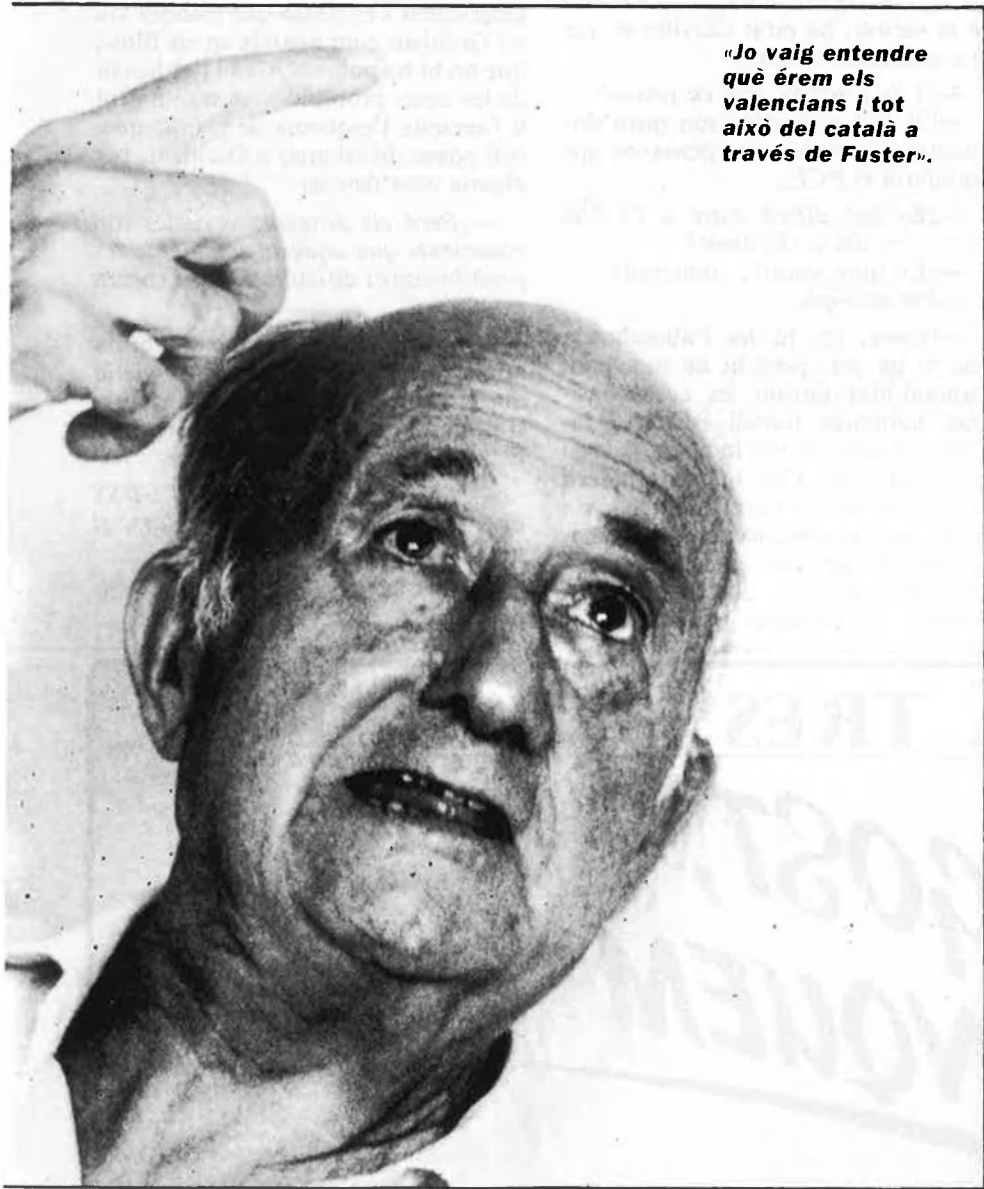
—*¿I durant quants anys?*

—Entre el 48 i el 79. M'he fet pràc-ticament tot el cinema soviètic.

—*¿I li agradava això del cinema?*

—Home, m'interessava sobretot perquè jo a la universitat m'estava es-pecialitzant en fonètica i, clar, traduir del rus a l'espanyol era molt atractiu en aquest sentit. Però també vaig en-tendre de seguida que allò era molt

«Jo vaig entendre què érem els valencians i tot això del català a través de Fuster».

per a ell, hauria gesticulat sense esma, hauria mogut les mans, el cos sencer, incansablement. Ell no ho ha fet. Tot just una certa violència amuntegant-se en la boca i uns ulls vibrants. Les mans, com durant la major part de la conversa, s'han quedat quietes o han reposat lentament el seu dit índex contra els llavis. No ha volgut, però, relatar detalladament, les anècdotes de la seua guerra. Ni les ferides mortals que rebé, ni la lluita política al si de l'exèrcit republicà, ni la rocambolesca fugida, el darrer dia de la contesa,

—*Molta guerra, ¿no?*

—Massa. Acabes molt fart de tanta guerra, de patir tant. Però varen ser molt distintes l'una i l'altra. Sobretot perquè en la segona guerra mundial no vaig poder participar com jo hau-ria volgut. Quan esclatà, jo treballava al Komintern i vaig plantejar a Dolo-res Ibàrruri i Dimitrov d'enrolar-nos en l'Exèrcit Roig, ja que teníem experiència per la guerra d'ací i tot això. Em digueren que em comprenien, pe-rò que el meu paper, jo treballava ja en la Ràdio Pirenaica, era molt im-

important per a la causa del progrés. Donar a conèixer el cinema soviètic.

—Evidentment deu ser-ne tot un especialista.

—En traducció, sobretot. La part de producció, la conec de rebot, perquè treballàvem junts en els mateixos estudis; he pres part en alguna pel·lícula inclús, conec els actors i això, però no m'agradava massa intimar amb aquella gent, perquè tenia costums molt distints dels meus. Molt bohemis, molta romàntica. Ah, i a més, portava la part espanyola de la revista *Film Soviètic*.

—¿Vosté va ser militant del PCUS?

—No, perquè hi havia moltes dificultats per a ser-ho si no eres rus. Khruixtxov ja ens va deixar, però jo ja no volia aleshores...

—¿I la vida del PCE a Moscou?

—Estàvem organitzats sempre. Se'ns tolerava l'organització. Però es va deforçar molt perquè arribà un moment en que l'única activitat era preparar cada any l'aniversari de Dolores Ibárruri.

—¿Què en pensa vosté, de Dolores Ibárruri?

—Dolores, no és l'opinió meua, sinó la de molts companys ja des del

temps de la guerra, ha estat una gran agitadora, una figura important, però políticament ella jugava molt poc en la vida del partit. Com a propagandista, era magnífica, però políticament ho feia molt malament. Per exemple, liquidà els seus companys de la direcció, Uribe, Jesús Hernández, tota la vella guàrdia, i col·locà Carrillo pensant que el podria manejar, i, a l'hora de la veritat, ha estat Carrillo el que l'ha manejada a ella.

—¿I de Carrillo, què en pensa?

—Els fets posteriors són prou eloqüents. Jo era dels que pensaven que liquidaria el PCE.

—¿És tan difícil viure a l'URSS com se'ns diu a Occident?

—¿En quin sentit?, ¿material?

—Per exemple.

—Home, no hi ha l'abundància que hi ha ací, però hi ha una gran tranquil·litat davant les coses bàsiques, habitatge, treball, educació, sanitat. La gent no viu inquieta pel seu futur personal. Clar que l'estàndard de vida és molt inferior al d'ací. En canvi, no s'hi pot concebre que hi haja algú que demane almoïna pel carrer. Si això passava, podrien arribar a formar una comissió per investigar

ho, de tan estrany que els semblaria.

—¿I com explica vosté la visió que tenim els occidentals d'una Unió Soviètica d'on la gent vol escapar? ¿Creu que és només propaganda intencionada?

—No, hi ha la realitat d'una part de la població que idealitza el model de vida occidental. Veu les pel·lícules americanes i es pensa que tothom viu a l'Occident com apareix en els films, que no hi ha pobres. Això i l'al·licient de les coses prohibides. A molta gent li funciona l'esquema de pensar que, si li posen difícil anar a Occident, per alguna cosa deu ser.

—¿Però els dirigents soviètics són conscients que aquesta imatge de les prohibicions i dificultats va en contra seua?

—Depén. Tin en compte que hi ha una actitud típica del ciutadà soviètic que és la de sacrificar-se pensant que, si protesten, ajuden indirectament els Estats Units.

—¿Per això és difícil que a l'URSS apareguen moviments renovadors, si no és des de la cúpula?

—Allí qualsevol solució ha de venir de dalt.

LLIBRERIA TRES I QUATRE

**A L'AGOST,
NO TANQUEM**

**En vacances, també obrim,
perquè continueu podent trobar
les últimes novetats,
justament quan teniu temps per a llegir.**

LLIBRERIA 3i4 - Pérez Bayer, 11 - 46002 VALÈNCIA

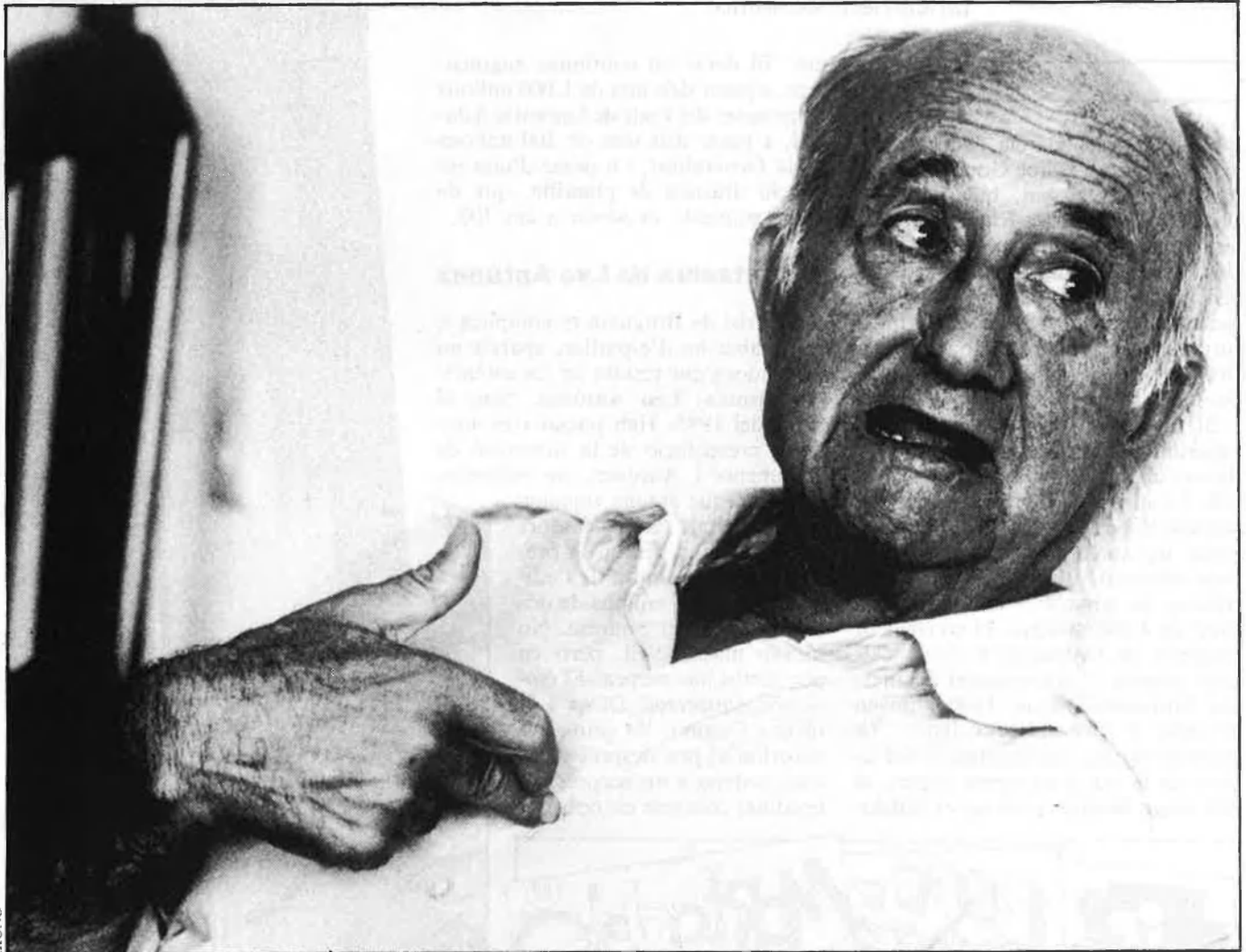
—¿I la gent té confiança en els seus dirigents?

—A l'arribada d'Andròpov o Gorbátxev es va crear una esperança molt gran, perquè hi ha una necessitat objectiva de renovació. Però és un mecanisme atàvic en els russos, aquest. Des dels temps del tsar. Pensa que, ara, en cases de camp, jo he vist Le-

lònia, Afganistan. Un munt d'informacions que reclamen calma i espai per ser exposades. Un munt d'informacions acumulades al llarg de dècades a Moscou i viatjant per tot el seu país d'adopció. A Bétera, en els anys finals del franquisme, es contava que l'havia recorregut tot cercant un lloc que semblàs València. Al final el tro-

fectament. ¡Si a mi ara em resulta més fàcil parlar castellà o rus que parlar català!

La literatura soviètica actual, de la qual ell ha traduït un bon grapat d'autors, els seus companys literaris d'abans de la guerra, l'escriptura, són facetes noves de Vicent Pertegaz, que van aflorant, inacabables, mentre

IKONO

«Estic convençut que el món acabarà sent socialista».

nin posat com un santet en el racó de les icones.

—¿I vosté té esperança en Gorbátxev?

—Limitada. Arribarà fins a un cert punt, ha de crear un equip, ha d'arribar a tot arreu, és molt difícil.

—¿I quins creu vosté que són els problemes fonamentals de l'URSS d'avui?

—Sens dubte, els econòmics.

Un torrent de dades sorgeixen de la boca de Pertegaz a l'hora de parlar de la situació de l'URSS. S'estén en detalls, en anècdotes, l'estructura de poder, els militars, Txecoslovàquia, Po-

bà, a Abjazia, i s'hi instal·là els seus últims anys.

—Vosté, a pesar de tot, no estava desconnectat del nostre país. ¿Diu que va llegir Fuster a Moscou?

—Sí. Jo vaig entendre el que érem els valencians i tot això del català a través de Fuster.

—¿I ha notat algun canvi en aquest aspecte de la república a ara?

—Molt, molt de canvi. Clar que jo visc una dualitat de la qual segurament mai no em podré desfer. No dubte gens que, si jo fos més jove, estaria amb vosaltres, però crec que ja he fet tard. Jo ara no puc començar a educar-me de nou, però us entenc per-

corre la cinta magnetofònica. Són setanta-set anys de vida intensa que ell s'estima. I d'esperança encara, malgrat el perill atòmic, malgrat totes les dificultats.

—Estic convençut que el món acabarà sent socialista. No sé de quina classe, de quina manera, ni quant tardarà. Però no pot ser d'una altra manera. Socialdemòcrata, autogestionat, no ho sé; segurament no a l'estil soviètic, crec que no. Però el capitalisme no pot sobreviure.

—¿Vosté encara se sent comunista, després de tants anys?

—Més que mai. □